

Danuta MICHON

Zróźnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego województw ze względu na realizację celów polityki spójności

Streszczenie. *Celem artykułu jest ocena stopnia zróźnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego województw w latach 2005 i 2015 w kontekście polityki spójności. Polityka ta ma za zadanie zmniejszać dystans niektórych krajów unijnych do najbardziej rozwiniętych państw członkowskich Unii Europejskiej, a także niwelować zróźnicowanie wewnątrz krajowe w rozwoju. Analizę przeprowadzono na podstawie danych GUS, przy wykorzystaniu wzorcowej metody porządkowania liniowego Hellwiga. Wybrane zmienne diagnostyczne odnoszą się do trzech wymiarów polityki spójności: gospodarczego, społecznego i terytorialnego.*

Wykorzystana metoda umożliwiła ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej w Polsce wskazując województwa o dużym potencjale rozwojowym oraz borykające się z trudnościami. Badanie potwierdziło utrzymujące się zróźnicowanie w poziomie rozwoju między badanymi jednostkami terytorialnymi.

Słowa kluczowe: zróźnicowanie rozwoju, polityka spójności, wskaźnik syntetyczny.

JEL: O18, R58

Rozwój charakteryzuje się określonym kierunkiem zmian ilościowych i jakościowych. Zmiany te są często świadomie i celowo stymulowane. Rozwój gospodarczy zależy od postępu społecznego. Zależność ta oraz wzajemne uwarunkowanie rozwoju gospodarczego i postępu społecznego znajduje odzwierciedlenie w pojęciu rozwoju społeczno-gospodarczego. Do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przyczynia się przede wszystkim wzrost potencjału gospodarczego regionów stanowiących integralną część gospodarki narodowej oraz trwała poprawa ich konkurencyjności i poziomu życia mieszkańców. Regiony wyka-

zują silne powiązania z otoczeniem oraz odgrywają istotną rolę w przebiegu i dynamice procesów rozwojowych danego kraju. Wspieranie i monitorowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie regionalnym i lokalnym stanowi jedno z najważniejszych zadań mających wpływ na rozwój w skali makro.

Warunki geograficzno-przyrodnicze oraz efekt działania niejednorodnych czynników społeczno-ekonomicznych sprawiają, że poszczególne regiony charakteryzują się odmienną sytuacją gospodarczą, a co za tym idzie poziomem zagospodarowania i rozwoju. Skutkiem nierównomiernego rozwoju w układach terytorialnych są procesy polaryzacji i dywergencji, które mogą prowadzić do depopulacji i degradacji niektórych obszarów. W celu niwelowania tych procesów Unia Europejska (UE) realizuje politykę spójności, której instrumenty mają przeciwdziałać narastaniu różnic, redukując dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym (Gawlikowska-Hueckel i Szlachta, 2014).

Wyrazem dążeń do zapewnienia spójności społecznej i gospodarczej, a tym samym silniejszej integracji krajów europejskich było podpisanie w 1992 r. traktatu o Unii Europejskiej zwanego traktatem z Maastricht. Stworzył on podstawy prawne ustanowienia Unii Gospodarczej i Walutowej i był początkiem nowego jakościowo etapu rozwoju polityki spójności UE. Zwrócono w nim uwagę na potrzebę zdynamizowania działań dotyczących uzyskania większej spójności, przyjmując za cel osiągnięcie trwałego i zrównoważonego postępu gospodarczego, w szczególności przez stworzenie obszaru bez wewnętrznych granic (Kudelko, Prusek i Zieliński, 2011). Dążąc do wzmocnienia spójności gospodarczej i społecznej, na mocy traktatu o Unii Europejskiej powołano także Fundusz Spójności, którego zadaniem była realizacja celów kohezyjnych w zakresie środowiska i transportu transeuropejskiego. W latach 2007—2013 polityka spójności, obok spójności gospodarczej i społecznej, została rozszerzona o aspekt terytorialny. Znalazło to odzwierciedlenie w przyjętym celu odnoszącym się do europejskiej współpracy terytorialnej. Dyskusję nad spójnością terytorialną w Europie rozpoczęto w połowie lat 80. ub. wieku, ale zyskała na znaczeniu wraz z powołaniem Europejskiej Perspektywy Rozwoju Przestrzennego (European Spatial Development Perspective — ESDP) oraz ustanowieniem Europejskiej Sieci Obserwatoriów Planowania Przestrzennego (European Spatial Planning Observatory Network — ESPON). Łączyła w sobie zarówno podstawowe cele polityki spójności wyrażone najpełniej w traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską (WE), jak i perspektywę rozwoju przestrzennego, która uzyskała wymiar programowy i instytucjonalny po utworzeniu ESDP i ESPON (Grosse, 2009).

Członkostwo w UE oraz przyjęte cele i zasady polityki spójności, a tym samym możliwość korzystania ze środków finansowych Wspólnoty przeznaczonych na ten cel ukształtowały politykę regionalną w Polsce. Nowa polityka regionalna ma na celu m.in. budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji. Na wsparcie mogą liczyć obszary, które rozwijają się najsłabiej i nie są w stanie same przezwyciężyć barier rozwojowych. Ożywieniu rozwoju

społeczno-gospodarczego ma służyć m.in. wykorzystanie endogenicznych warunków regionów i pobudzanie tam czynników wzrostu.

Analiza wpływu polityki spójności UE na rozwój społeczno-gospodarczy województw i obserwowane nierówności międzyregionalne są niezbędne w ocenie jej efektów. Wyniki prowadzonych badań umożliwiają dokonanie diagnozy stanowiąc wsparcie w kreowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego.

METODA ANALIZY DANYCH

W analizie zastosowano metodę wzorcową porządkowania liniowego Hellwiga, która polega na budowie syntetycznego wskaźnika będącego sumą standaryzowanych wartości wskaźników cząstkowych. Liniowe uporządkowanie obiektów sprowadza je z przestrzeni wielowymiarowej na prostą, pozwalając na jednoznaczne ich uporządkowanie i wyliczenie syntetycznych różnic między nimi (Pociecha, Podolec, Sokołowski i Zając, 1988). W metodzie tej tworzy się obiekt modelowy o pożądanych wartościach zmiennych wejściowych. Miara syntetyczna obliczana jest na podstawie pomiaru odległości pomiędzy obiektem wzorcowym a obserwowanym (Panek i Zwierzchowski, 2013).

Rozwój w ujęciu regionalnym ma charakter wieloaspektowy oraz kształtowany jest przez szerokie spektrum zjawisk i procesów. W związku z tym dobór zmiennych odzwierciedlających jego poziom cechuje duża wielowymiarowość umożliwiającą wybór różnych ich zestawów. Do budowy miernika syntetycznego przyjęto zbiór 50 potencjalnych zmiennych diagnostycznych gromadzonych przez statystykę publiczną i związanych z analizowanym zjawiskiem. Wśród wybranych zmiennych znalazły się wskaźniki przedstawiające sytuację społeczno-gospodarczą województw oraz dotyczące stanu i ochrony środowiska, które są tak ważne w kontekście rozwoju zrównoważonego. Taki rozwój jest jedną z fundamentalnych zasad polityki spójności wprowadzoną w ostatnich latach i obligującą kraje członkowskie do ochrony środowiska, efektywnego wykorzystania zasobów oraz przeciwdziałania zmianom klimatu. Zmienne poddano weryfikacji ze względu na kryteria merytoryczne (cechy mierzalne, dostępne i reprezentujące dane zjawisko) oraz formalne (odpowiedni poziom współczynnika zmienności i korelacji). W wyniku weryfikacji dokonano eliminacji zmiennych, które nie były badane w analizowanych latach lub nie zachowały porównywalności merytorycznej. Wyłączono także zmienne o zdolności dyskryminacyjnej wyrażonej współczynnikiem zmienności mniejszej od założonej wartości progowej (0,05) i pojemności informacyjnej współczynnika korelacji przekraczającej przyjętą wartość progową (0,75)¹.

Ostatecznie do analizy przyjęto następujące zmienne diagnostyczne odnoszące się do trzech wymiarów polityki spójności:

¹ W przypadku niektórych zmiennych przyjęto wyższość kryteriów merytorycznych nad formalnymi i mimo większego od wartości progowej współczynnika korelacji i/lub mniejszego od wartości progowej współczynnika zmienności, pozostawiono je w zbiorze.

gospodarczego:

- dynamika PKB (w cenach stałych) — rok poprzedni = 100,
- produkcja sprzedana przemysłu *per capita* w zł,
- udział wydatków inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego w wydatkach ogółem w %,
- liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności,
- pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym,
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w zł,
- stopa bezrobocia rejestrowanego w %,
- liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1000 ludności w wieku produkcyjnym,
- liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności,
- liczba jednostek prowadzących działalność badawczo-rozwojową (B+R) na 100 tys. ludności,
- udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych w %,
- różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i odsetkiem ludności korzystającej z kanalizacji w p.proc.;

społecznego:

- urodzenia żywe na 1000 ludności,
- wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym),
- przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym w zł,
- udział przeciętnych miesięcznych wydatków na użytkowanie mieszkania i nośniki energii w wydatkach ogółem w %,
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oddanego do użytkowania w m²,
- liczba samochodów osobowych na 1000 ludności,
- odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu,
- wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w %,
- liczba lekarzy na 10 tys. ludności,
- liczba pielęgniarek i położnych na 10 tys. ludności,
- odsetek dzieci w wieku 0—3 lata objętych opieką w żłobkach,
- wskaźnik zaangażowania społecznego (liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności);

terytorialnego:

- gęstość zaludnienia (ludność na 1 km²),
- liczba miast na 1000 km²,
- udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności w %,

- zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca w kWh,
- gęstość dróg krajowych w km,
- odsetek długości dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej,
- linie kolejowe eksploatowane na 10 tys. mieszkańców w km,
- lesistość w %,
- udział powierzchni obszarów chronionych w powierzchni ogółem w %,
- udział oczyszczonych ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzonych do wód lub do ziemi w ilości ścieków wymagających oczyszczenia ogółem w %,
- udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów komunalnych ogółem w %,
- nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska *per capita* w zł.

Dla określenia zmian i kształtujących się tendencji analizą objęto lata 2005 i 2015².

System wag wybranych zmiennych wyznaczono za pomocą formuły preferującej cechy o największej zmienności, tzn. najbardziej różnicujące badane zjawisko. Wagi odzwierciedlające poziom zmienności cech diagnostycznych wyrażono wzorem (Łuniewska i Tarczyński, 2006):

$$w_j = \frac{V_j}{\sum_{j=1}^m V_j} \quad (j = 1, 2, \dots, m)$$

gdzie V_j — współczynnik zmienności j -tej zmiennej diagnostycznej przed normalizacją.

Zmienne podzielono na dwa podzbiory: stymulanty, których wzrost wartości świadczy o pożądanym rozwoju badanego zjawiska i destymulanty, których wysokie wartości negatywnie wpływają na dane zjawisko. W celu ujednoczenia charakteru cech dokonano standardowo odpowiedniego ich przekształcenia, polegającego na zmianie destymulant na stymulanty, mnożąc przez (-1) zestandaryzowane wartości destymulant.

Następnie zmienne diagnostyczne doprowadzono do wzajemnej porównywalności poddając je standaryzacji według formuły (Nowak, 1990):

$$z_{ik} = \frac{x_{ik} - \bar{x}_k}{s_k}$$

gdzie:

\bar{x}_k — średnia arytmetyczna,

s_k — odchylenie standardowe,

przy czym z_{ik} ($i = 1, 2, \dots, N$, $k = 1, 2, \dots, K$) dotyczy zestandaryzowanej wartości cechy X_k w obiekcie (województwie) O_i .

² W przypadku dynamiki PKB dane dotyczą lat 2005 i 2014.

Metoda wzorców sprowadza się do wyznaczenia odległości (względem każdej z cech) poszczególnych obiektów od wzorca. Za wzorzec przyjęto województwo o najkorzystniejszych wartościach dobranych zmiennych diagnostycznych. Konstrukcja wskaźnika opiera się na odległości wyrażonej wzorem (Nowak, 1990):

$$d_i = \left[\sum_{k=1}^K |z_{ik} - z_{0k}|^2 \right]^{\frac{1}{2}}$$

gdzie:

$$i = 1, 2, \dots, N,$$

$z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0k}$ — zestandaryzowane współrzędne wzorca rozwoju,

$z_{0k} = \max\{z_{ik}\}$, jeśli X_k jest stymulantą lub $z_{0k} = \min\{z_{ik}\}$, jeśli X_k jest destymulantą.

W celu otrzymania miary, której większe wartości świadczyłyby o wyższym poziomie rozwoju wyróżnionych obiektów oraz unormowania zmiennej syntetycznej d_i skonstruowano tzw. względny taksonomiczny miernik rozwoju:

$$z_i = 1 - \frac{d_i}{d_0} \quad (i = 1, 2, \dots, N)$$

gdzie $d_0 = \bar{d} + 2s_d$, przy czym $\bar{d} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N d_i$, $s_d = \left[\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (d_i - \bar{d})^2 \right]^{\frac{1}{2}}$.

Względny taksonomiczny miernik rozwoju z_i przyjmuje zazwyczaj wartości z przedziału $[0; 1]$. Im wyższe wartości tego miernika, tym bardziej rozwój badanego obiektu jest zbliżony do rozwoju obiektu wzorcowego.

Na podstawie wybranych zmiennych wyznaczono wskaźniki syntetyczne dla trzech wymiarów spójności: gospodarczego, społecznego i terytorialnego. Następnie wyznaczone wskaźniki dla tych wymiarów wykorzystano do opracowania ogólnego wskaźnika syntetycznego. Wskaźnikom cząstkowym przypisano stałą wagę, nadając im w ten sposób jednakowe znaczenie. Ogólny wskaźnik syntetyczny umożliwił ranking województw i ich podział na cztery grupy według poziomu rozwoju zgodnie z zasadą (Podogrodzka, 2011):

I — najwyższy — $z + Sz \leq WS$,

II — średni — $z \leq WS < z + Sz$,

III — niski — $z - Sz \leq WS < z$,

IV — najniższy — $WS < z - Sz$,

gdzie:

WS — wskaźnik syntetyczny ogółem,

z — średnia wartość wskaźnika syntetycznego ogółem,

Sz — odchylenie standardowe wskaźnika syntetycznego ogółem.

WYNIKI ANALIZY

Spójność gospodarcza

Wskaźniki syntetyczne na podstawie zmiennych diagnostycznych prezentujących wymiar gospodarczy wraz z lokatą poszczególnych województw przedstawia tabl. 1.

TABL. 1. WSKAŹNIKI SYNTETYCZNE WYMIARU GOSPODARCZEGO

Województwa	2005		2015	
		lokata		lokata
Dolnośląskie	0,426	3	0,487	2
Kujawsko-pomorskie	0,230	10	0,225	12
Lubelskie	0,183	15	0,165	14
Lubuskie	0,346	7	0,298	8
Łódzkie	0,305	8	0,283	9
Małopolskie	0,378	6	0,411	5
Mazowieckie	0,925	1	0,758	1
Opolskie	0,207	13	0,239	11
Podkarpackie	0,224	11	0,273	10
Podlaskie	0,216	12	0,197	13
Pomorskie	0,460	2	0,440	4
Śląskie	0,387	5	0,384	6
Świętokrzyskie	0,151	16	0,144	15
Warmińsko-mazurskie	0,190	14	0,135	16
Wielkopolskie	0,422	4	0,454	3
Zachodniopomorskie	0,274	9	0,326	7

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wskaźniki syntetyczne w analizowanych latach wskazują na znaczną, ale co ważniejsze z tendencją malejącą, rozpiętość między wartościami maksymalnymi (0,774) i minimalnymi (0,623). Duże zróżnicowanie województw pod względem gospodarczym potwierdza natomiast współczynnik zmienności (odpowiednio 56,0% i 49,3%).

Znaczący wpływ na zróżnicowanie poziomu wskaźnika syntetycznego w województwach miały cechy diagnostyczne o największej zmienności, do których można zaliczyć: produkcję sprzedaną przemysłu *per capita*, liczbę mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, liczbę podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności oraz liczbę jednostek prowadzących działalność B+R na 100 tys. ludności. Współczynnik zmienności tych cech wynosił 32—79%.

W badanych latach najwyższy wskaźnik rozwoju gospodarczego osiągnęło województwo mazowieckie plasując się na pierwszym miejscu wśród woje-

wództw. Miały na to wpływ następujące zmienne: pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym; przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej; liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności oraz liczba jednostek prowadzących działalność B+R na 100 tys. ludności. Województwo to zajęło także czołowe miejsce w zakresie: produkcji sprzedanej przemysłu *per capita*, liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności oraz stopy bezrobocia rejestrowanego. Uwagę zwraca znaczna przewaga lidera nad województwami zajmującymi drugie miejsca w rankingu — pomorskim w 2005 r. (0,925 wobec 0,460) i dolnośląskim w 2015 r. (0,758 wobec 0,487).

W 2005 r. najmniej korzystny rozwój gospodarczy notowano w województwie świętokrzyskim, którego wskaźnik syntetyczny był 6-krotnie niższy od tego wskaźnika dla województwa mazowieckiego (w 2015 r. na końcu rankingu było województwo warmińsko-mazurskie). Oba te województwa zajmowały odległe pozycje pod względem większości cech diagnostycznych.

Analiza różnic w wartości wskaźników syntetycznych, jakie dzieliły poszczególne województwa od województwa mazowieckiego, wskazała mniejsze dysproporcje w 2015 r. niż w 2005 r. Za okoliczność sprzyjającą do nadrobienia dystansu można uznać niższą wartość wskaźnika osiągniętego przez lidera. Dystans wyrażony we wskaźniku syntetycznym względem województwa mazowieckiego najbardziej nadrobiono w województwie dolnośląskim (o 0,227), zachodniopomorskim (o 0,219), podkarpackim (o 0,216) i małopolskim (o 0,200).

Spójność społeczna

Wskaźniki syntetyczne obrazujące wymiar społeczny w analizowanych latach wskazują na bardziej wyrównany poziom (tabl. 2) niż w przypadku wymiaru gospodarczego. Do mniej pozytywnych aspektów należy jednak tendencja wzrostowa zarówno współczynnika zmienności (28,8% i 30,6%), jak i rozstępu (0,430 i 0,475). Wskaźnik minimalny utrzymywał się w analizowanych latach na zbliżonym poziomie, podczas gdy poziom wskaźnika maksymalnego był coraz wyższy.

TABL. 2. WSKAŹNIKI SYNTETYCZNE WYMIARU SPOŁECZNEGO

Województwa	2005		2015	
		lokata		lokata
Dolnośląskie	0,518	3	0,555	2
Kujawsko-pomorskie	0,255	14	0,295	13
Lubelskie	0,360	12	0,357	12
Lubuskie	0,470	6	0,424	7
Łódzkie	0,517	4	0,462	4
Małopolskie	0,541	2	0,436	6
Mazowieckie	0,596	1	0,643	1

TABL. 2. WSKAŹNIKI SYNTETYCZNE WYMIARU SPOŁECZNEGO (dok.)

Województwa	2005		2015	
		lokata		lokata
Opolskie	0,450	8	0,448	5
Podkarpackie	0,344	13	0,292	14
Podlaskie	0,436	9	0,391	9
Pomorskie	0,491	5	0,406	8
Śląskie	0,403	11	0,391	10
Świętokrzyskie	0,166	16	0,195	15
Warmińsko-mazurskie	0,224	15	0,167	16
Wielkopolskie	0,419	10	0,378	11
Zachodniopomorskie	0,454	7	0,487	3

Źródło: jak przy tabl. 1.

Na zróżnicowanie wskaźnika syntetycznego w województwach miały wpływ cechy diagnostyczne o największej zmienności, w tym szczególnie: odsetek dzieci w wieku 0—3 lata objętych opieką w żłobkach, liczba lekarzy na 10 tys. ludności oraz zagrożenie ubóstwem relatywnym. Współczynnik zmienności tych cech oscylował w granicach 20—36%.

W analizowanych latach najwyższy wskaźnik zarówno rozwoju społecznego, jak i gospodarczego miało województwo mazowieckie. Uplasowało się ono na pierwszym miejscu wśród województw ze względu na wysokie wartości zmienności takich jak: przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwie domowym, liczba lekarzy na 10 tys. ludności oraz wskaźnik zaangażowania społecznego, wyrażony liczbą fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności. Wysokie lokaty województwo zajęło także w zakresie: liczby samochodów osobowych na 1000 ludności, odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu oraz wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym.

Najmniej korzystny rozwój społeczny w 2005 r. notowano — podobnie jak w przypadku wymiaru spójności gospodarczej — w województwie świętokrzyskim, a w 2015 r. też w województwie warmińsko-mazurskim. Oba województwa zajmowały odległe pozycje w większości cech diagnostycznych. Trudną sytuację społeczną tych województw dodatkowo potęgowały słabe wyniki gospodarcze.

Porównanie dysproporcji wyznaczonych w 2015 i 2005 r. wskazało wyższy ich poziom we wszystkich województwach, co oznacza zwiększenie zróżnicowania. Dystans do województwa mazowieckiego najbardziej pogłębił się w województwach: małopolskim (o 0,152), pomorskim (o 0,132), warmińsko-mazurskim (o 0,104) i łódzkim (o 0,103). Wymienione województwa (z wyłączeniem łódzkiego, które utrzymało lokatę) notowały także spadek w rankingu (odpowiednio o: 4, 3 i 1 pozycję).

Spójność terytorialna

W przypadku spójności terytorialnej można mówić o najmniejszym zróźnicowaniu między województwami (tabl. 3). Współczynnik zmienności wyznaczonych wskaźników syntetycznych w analizowanych latach osiągnął odpowiednio 26,4% i 26,9%. Mniejsze niż w wymiarze gospodarczym i społecznym były także różnice między maksymalnymi i minimalnymi wartościami wskaźników (0,343 i 0,363).

TABL. 3. WSKAŹNIKI SYNTETYCZNE WYMIARU TERYTORIALNEGO

Województwa	2005		2015	
		lokata		lokata
Dolnośląskie	0,351	4	0,387	3
Kujawsko-pomorskie	0,321	7	0,323	7
Lubelskie	0,178	15	0,146	16
Lubuskie	0,328	5	0,366	4
Łódzkie	0,256	14	0,282	13
Małopolskie	0,375	3	0,419	2
Mazowieckie	0,284	10	0,297	11
Opolskie	0,388	2	0,366	5
Podkarpackie	0,309	8	0,307	10
Podlaskie	0,162	16	0,206	15
Pomorskie	0,283	12	0,320	9
Śląskie	0,505	1	0,509	1
Świętokrzyskie	0,287	9	0,349	6
Warmińsko-mazurskie	0,262	13	0,220	14
Wielkopolskie	0,325	6	0,322	8
Zachodniopomorskie	0,284	11	0,293	12

Źródło: jak przy tabl. 1.

Wśród cech diagnostycznych o największej zmienności mających wpływ na poziom wskaźnika znalazły się: gęstość zaludnienia, liczba miast na 1000 km², a także udział powierzchni obszarów chronionych w powierzchni ogółem. Współczynnik zmienności tych cech zawierał się w przedziale 35—60%.

Pod względem spójności terytorialnej najwyższy wskaźnik w analizowanych latach osiągnęło województwo śląskie, które dominowało zwłaszcza w zakresie: gęstości zaludnienia, liczby miast na 1000 km², udziału ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności oraz gęstości dróg krajowych. Zmianę notowano także wśród województw o najmniej korzystnej sytuacji. Najsłabsze wyniki w 2005 r. dotyczyły województwa podlaskiego, a w 2015 r. — województwa lubelskiego.

Z zestawienia różnic wskaźników syntetycznych województw w odniesieniu do wartości wskaźnika najlepszego województwa wynika, że większość województw w 2015 r. nieznacznie nadrobiła dystans z 2005 r., w tym najbardziej województwo świętokrzyskie (o 0,058), które jednocześnie awansowało w rankingu z 9 na 6 pozycję. Wśród województw, których dysproporcje pogłębiły się, najgorszy wynik uzyskało województwo warmińsko-mazurskie (większa różnica o 0,046).

Wskaźnik syntetyczny ogółem polityki spójności

Po przeanalizowaniu wskaźników syntetycznych obrazujących poszczególne wymiary polityki spójności, kolejny etap badania polegał na wyznaczeniu ogólnego wskaźnika syntetycznego łączącego cząstkowe wskaźniki dotyczące spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej (tabl. 4). Następnie na podstawie wartości wskaźnika syntetycznego ogółem pogrupowano województwa według poziomu rozwoju. Współczynniki zmienności wyznaczonych wskaźników syntetycznych ogółem (29,0% i 29,2%) wskazują na utrzymujące się w analizowanych latach zróżnicowanie w rozwoju między województwami. Wskaźniki maksymalne były 3-krotnie większe od wskaźników minimalnych, a różnica między nimi kształtowała się od 0,400 w 2005 r. do 0,391 w 2015 r.

TABL. 4. WSKAŹNIK SYNTETYCZNY OGÓŁEM POLITYKI SPÓJNOŚCI

Województwa	2005		2015	
		Lokata		Lokata
Dolnośląskie	0,432	3	0,476	2
Kujawsko-pomorskie	0,268	13	0,281	12
Lubelskie	0,240	14	0,223	15
Lubuskie	0,381	7	0,363	8
Łódzkie	0,359	8	0,342	10
Małopolskie	0,431	4	0,422	4
Mazowieckie	0,602	1	0,566	1
Opolskie	0,348	9	0,351	9
Podkarpackie	0,292	11	0,291	11
Podlaskie	0,271	12	0,265	13
Pomorskie	0,411	5	0,389	5
Śląskie	0,432	2	0,428	3
Świętokrzyskie	0,201	16	0,229	14
Warmińsko-mazurskie	0,225	15	0,174	16
Wielkopolskie	0,389	6	0,385	6
Zachodniopomorskie	0,337	10	0,368	7

Najwyższe wartości wskaźnika w latach 2005 i 2015 osiągnęło województwo mazowieckie, które — jak wcześniej omówiono — dominowało w wymiarze gospodarczym i społecznym, przy jednocześnie odległych pozycjach w zakresie wymiaru terytorialnego. Na przeciwległym biegunie znalazły się województwa świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie przyjmujące w analizowanych latach najniższe wartości wskaźnika.

Z porównania różnic dzielących województwo mazowieckie do pozostałych województw wynika, że w 2015 r. względem 2005 r. dysproporcje uległy zmniejszeniu (z wyjątkiem województwa warmińsko-mazurskiego, którego strata do lidera nieznacznie pogłębiła się). Dystans do lidera najbardziej udało się nadrobić w województwach: dolnośląskim (o 0,080), zachodniopomorskim (o 0,067) i świętokrzyskim (o 0,064), przy jednoczesnym awansie w rankingu (odpowiednio o: 1, 3 i 2 pozycje).

O utrzymującym się zróźnicowaniu świadczy podział województw na grupy według rozwoju na podstawie wskaźników syntetycznych ogółem (tabl. 5). W analizowanych latach zmiany województw w poszczególnych grupach rozwoju były niewielkie. Przesunięcie do wyższej grupy w 2015 r. notowały województwa: dolnośląskie, zachodniopomorskie i opolskie, natomiast spadek do niższej grupy dotyczył województwa łódzkiego. Bez zmian pozostawała grupa województw o najniższym rozwoju: lubelskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.

TABL. 5. WOJEWÓDZTWA WEDŁUG POZIOMU ROZWOJU

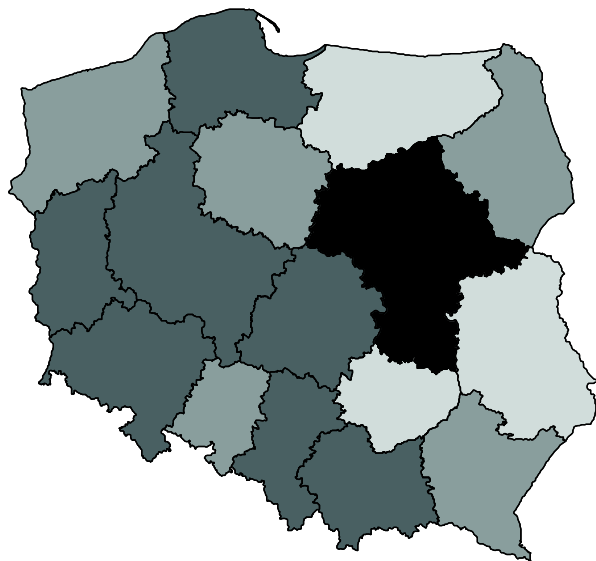
Poziom rozwoju	2005	2015
Najwyższy	mazowieckie	mazowieckie i dolnośląskie
Średni	dolnośląskie, lubuskie, łódzkie, małopolskie, pomorskie, śląskie i wielkopolskie	lubuskie, małopolskie, opolskie, pomorskie, śląskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie
Niski	kujawsko-pomorskie, opolskie, podkarpackie, podlaskie i zachodniopomorskie	kujawsko-pomorskie, łódzkie, podkarpackie i podlaskie
Najniższy	lubelskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie	lubelskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 1.

Na wykresie prezentującym województwa według grup rozwoju wyraźne dysproporcje występują między wschodnią i zachodnią częścią Polski. Nierównomierny rozwój przestrzenny w dużej mierze jest konsekwencją wydarzeń historycznych zachodzących w przeszłości, w tym zarówno podziału kraju w czasie zaborów, jak i obecnych uwarunkowań.

WOJEWÓDZTWA WEDŁUG POZIOMU ROZWOJU

2005

2015

Poziom rozwój:

 najwyższy średni niski najniższy

Podsumowanie

Porównanie wyników z lat 2005 i 2015 wskazuje na utrzymujące się zróźnicowanie rozwoju między województwami, szczególnie widoczne przy porównaniach województw plasujących się na pierwszych i ostatnich miejscach w rankingach. Istotne różnice w rozwoju widoczne są również w położeniu województw. Lepiej rozwijające się województwa występowały w zachodniej i centralnej (mazowieckiej) części Polski.

Trudno oczekiwać, że w najbliższych latach zróźnicowanie rozwoju będzie się wyraźnie zmniejszało. Wynika to z założeń polityki spójności na lata 2014—2020, zgodnie z którymi jest ona coraz bardziej ukierunkowana na konkurencyjność niż wyrównywanie różnic, obejmując wsparciem wszystkie regiony, bez względu na ich zamożność. Ukierunkowane terytorialnie wsparcie finansowe ma wzmacniać potencjał konkurencyjny regionów, stanowiąc dla nich szanse rozwojowe. Powodzenie tych działań w dużej mierze będzie jednak zależało od administracji rządowej i samorządowej oraz tego, jak wykorzystają one środki unijne.

mgr Danuta Michoń — *Urząd Statystyczny w Opolu*

LITERATURA

- Gawlikowska-Hueckel, K., Szlachta, J. (red.) (2014). *Wrażliwość polskich regionów na wyzwania współczesnej gospodarki, Implikacje dla polityki rozwoju regionalnego*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business.
- Grosse, T. G. (2009). Spójność terytorialna jako nowy wymiar polityki spójności Unii Europejskiej. W: *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej, polski wkład w debatę*, 113—143. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Łuniewska, M., Tarczyński, W. (2006). *Metody wielowymiarowej analizy porównawczej na rynku kapitałowym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kudelko, J., Prusek, A., Zieliński, K. (2011). *Europejska polityka spójności oraz jej efekty w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Nowak, E. (1990). *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Panek, T., Zwierzchowski, J. (2013). *Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej, Teoria i zastosowania*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Pociecha, J., Podolec, B., Sokołowski, A., Zajac, K. (1988). *Metody taksonomiczne w badaniach społeczno-ekonomicznych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Podogrodzka, M. (2011). Analiza zjawisk społeczno-ekonomicznych z zastosowaniem metod taksonomicznych. *Wiadomości Statystyczne*, 11, 26—41.

Summary. *The article aims to evaluate the degree of diversification of socio-economic development of voivodships in 2005 and 2015 in the context of cohesion policy. This policy focuses on reducing the distance between some European Union countries and the most developed EU members, as well as on decreasing national disparities in development. The analysis was conducted on the basis of the CSO data, using the Hellwig's method of linear ordering. The selected diagnostic variables relate to three dimensions of cohesion policy: economic, social and territorial.*

The applied method enabled to assess social and economic situation in Poland, indicating voivodships with high development potential and also those facing difficulties. The research confirmed persistent differences in the development level between the examined territorial units.

Key words: diversity of development, cohesion policy, synthetic indicator.